DE CORANTIJN, DE WESTELIJKE GRENSRIVIER
VAN SURINAME EN HAAR RECHTER-ZIJRIVIER
DE KABALEBO

DOOR

C. VAN DRIMMELEN

Met het doel op te nemen nog niet in kaart gebrachte riviergedeelten en zooveel mogelijk gegevens te verzamelen, die licht zouden kunnen verschaffen omtrent de gesteldheid van het stroomgebied dezer rivieren, ondernam ik in 1897 en 1898 een drietal riviertochten naar de binnenlanden van het district Nickerie, waaronder moet worden verstaan het meest westelijk deel van Suriname.

Dit district, waarover ik toenmaals het beheer voerde, wordt door de Corantijn gescheiden van Britsch Guyana en omvat behalve het rechterstroomgebied van genoemde rivier, ook nog het geheele stroomgebied van de Nickerie-rivier. Het heeft een oppervlakte overeenkomend met die van het moederland, is echter alleen nog maar in den noordelijksten uithoek over een geringe oppervlakte bewoond en ontgonnen.

De studie dezer streken was aan het einde der vorige eeuw nog in het beginstadium en van alles, wat niet lag in de buurt van het bewoonde gedeelte, was toen zoo goed als niets met zekerheid bekend. Geen wonder dus, dat ik de mij door het koloniaal bestuur geboden gelegenheid om door een persoonlijk onderzoek kennis te helpen verspreiden over een nog onverkend deel van Nederlands koloniaal gebied, gretig aangreep en na een tijd van voorbereiding, in het daarvoor gunstige seizoen op reis toog naar de wildernis.

De uitkomsten van mijn onderzoekingstocht naar de Boven-Nickerie, beschreven door Dr. H. van Cappelle

naar mijn verslag met kaart en bijeengebrachte gronden en gesteenten, zijn in 1899 opgenomen in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap. Het verslag van mijn reis naar de Maratakka, een ver bevaarbare linkerzijrivier van de Nickerie, is als bijvoegsel opgenomen in het werk van z.e.g. schrijver, getiteld: „De Binnenlanden van het district Nickerie”, (Holl. dr. 1903). De gegevens evenwel verzameld op mijn tochten naar de Corantijn en haar rechterzijrivier de Kabelebo gedeeltelijk neergelegd in een verslag aan het koloniaal bestuur zijn nimmer in het licht gegeven en aangezien daaronder wel een en ander is, dat bewaard verdient te blijven, vooral echter omdat zij aansluiten bij hetgeen de wakkere leden van de expeditie naar het Wilhelmina Gebergte over de uitkomsten van hun onderzoek in het zuidelijk deel van het district Nickerie mededeelen in het tijdschrift voornoemd, jaargang 1926, meen ik goed te doen mijn bevinding hier nog bekend te maken.

Van Nieuw-Nickerie, de standplaats van het districtsbestuur, is de Corantijn spoedig te bereiken. Men behoeft dan slechts de smalle landtong om te varen, scheidend de monding van genoemde rivier van die der Nickerie.

Als bij wassend water — vooral gedurende het droge jaargetijde — 's morgens tegen 10 uur de N.O. passaat komt doorzetten en geleidelijk in kracht toeneemt om tegen 4 uur weer af te nemen, is dit korte zee-traject niet ongevaarlijk voor weinig zeewaardige vaartuigen en menigeen die daarmede geen rekening hield, heeft zijn waagstuk met verlies van boot en lading moeten bekoopen. Ook in de monding der Corantijn, die hier 7 K.M. breed is en eenige gelijkenis bezit met de Wester Schelde bij Vlissingen, kan het geducht spoken, maar het druk verkeer met kleine vaartuigen tusschen Britsch Guyana en Nw. Nickerie stoort zich daaraan niet.

De machtige Corantijn vormt de grensscheiding tusschen Nederlandsch en Britsch Guyana en is van alle Surinaamsche rivieren voor zeeschepen van 12 vt diepgang het verst bevaarbaar.

Aan den Britschen oever, dicht bij zee, liggen een paar groote suikerondernemingen en zuidwaarts daarbij aansluitend een reeks rijstgronden, hoogerop alleen nog maar twee Indiaansche dorpen, nl. Oreala en Epira, per stoomboot uit Nw. Nickerie te bereiken resp. in 8 en 16 uren.

Deze dorpen vormen in deze streek het reserve-gebied voor Indianen en staan als zoodanig onder toezicht van een ambtenaar, die den titel voert van „Protector of the Aborigines” in Britsch Guyana.

Op elk dier dorpen heeft de Anglikaansche kerk een hulp-zending, tevens onderwijzer, in den regel een neger of kleurling van Afrikaanschen bloede, die ook toezicht houdt op de naleving der voor het reservaat geldende bepalingen.

Vrijwel alle hier bijeengebrachte Indianen ($\pm$ 250) spreken Engelsch, kunnen goed lezen en schrijven, gaan 's Zondags ter kerke, de mannen in Europeesche kleeding met wit garen handschoenen aan en een bloem in het knoopsgat, de vrouwen eenvoudig maar netjes gekleed in een langen, katoenen rok, die over den linkerschouder wordt vastgemaakt en een kleurigen omslagdoek, maar die zich door de week in doen en laten weinig onderscheiden van hun niet tot het christendom bekeerde en minder geleerde rasgenooten.

Wanneer zij niet toegeven aan hun neiging tot zwerven, bewerken zij hout, maken mooie hangmatten, vlechten kunstig versierde mandjes, enz., wat alles door tusschenkomst der missie voor hen wordt verkocht om aanraking met de beschaafde wereld, die zoo dikwijls tot drankmisbruik leidt, te beperken.

Het in Britsch Guyana gevolgd stelsel van bescherming der Indianen, nl. voor zoover deze onafhankelijke natuurmensen daar van gediend zijn, werkt heilzaam. Het koloniaal bestuur blijft daardoor op de hoogte van hun nooden en behoeften, is dus menigmaal in staat in hun belang heilzame maatregelen te treffen.

Het ware te wenschen, dat het bestuur van Suriname, dat niets doet in het belang der oorspronkelijke bewoners

van het land, die er steeds in aantal afnemen, ten deze het voorbeeld van Britsch Guyana volgde.

De Nederlandsche oever der Corantijn is zoo goed als geheel onbewoond; soms treft men er een paar houtvellingen of kampen van balata-inzamelaars aan.

Vermelding verdient nog, dat de plaats die op de kaart tegenover Oreala staat aangeduid als „de Hoop”, een verlaten zendingspost is der Moravische Broeder Gemeente uit Herrnhut. Deze zendingspost onder de Indianen beleefde aan het einde der 18e en in het begin der 19e eeuw een tijd van bloei. Behalve een viertal zendelingen en hunne gezinnen waren er toen op de Hoop meer dan 100 Indianen gevestigd — Warraus en Arawakken — die er zich onledig hielden met den landbouw, het bewerken van hout en het maken van hangmatten; zij vormden met de omliggende kampen een gemeente van omtrent 250 zielen. Onderlinge twisten, neiging tot zwerven en dronkenschap, het heerschen van allerlei ziekten, in die dagen moeilijk te bestrijden, gebrek soms ook aan plantaardig voedsel, want de plek voor een post gekozen, bleek niet vruchtbaar te zijn en nog meer, waren oorzaak, dat de gemeente verliep en toen in 1806 een brand door kwaadwilligen gesticht het geheele station in asch legde, werd het verlaten en enkele jaren later de zending onder de Indianen aan de Corantijn geheel opgeheven.

Een grafzerk met opschrift en enkele vruchtboomen zijn nog de eenige aanduidingen, dat er vroeger menschen woonden en zendingswerk is verricht. Het alles overwoekerend tropisch woud heeft van „de Hoop” weer bezit genomen.

Het opofferend, menschlievend werk der Broeders is echter geenszins verloren gegaan. Het wordt nu aan de overzijde der rivier door de Anglikaansche kerk voortgezet, welke de herinnering aan de eerste zendelingen aan de Corantijn nog steeds levendig houdt.

Thans iets over de geologie van het Stroomgebied der Corantijn en over den bouw van haren rechter oever.

De rivier stroomt beneden door aangespoeld land van

trechtersvormige gedaante. Haar monding neemt een veel grooter ruimte in dan noodig is om haar watervoorraad te kunnen afvoeren en het gevolg hiervan is, dat de zee bij vloed den trechter binnendringt en het water daarin brak maakt.

Nu heeft men opgemerkt, dat door water in fijn verdeelden toestand meegevoerde stoffen in zoutwater veel spoediger zinken dan in zoet water. Onderzoekingen op dit gebied hebben tot merkwaardige uitkomsten geleid. Zeer fijne aardachtige stoffen zouden in zeewater in 30 minuten vollediger bezinken dan in zoetwater in 30 maanden ¹⁾.

De Corantijn met hare talrijke zijrivieren, haar groot aantal watervallen en stroomversnellingen voert een groote hoeveelheid vaste stoffen mede, waarvan het grind en het zand het eerst worden afgezet.

De slibstoffen echter worden medegevoerd tot daar waar de rivier zich aanmerkelijk verbreedt en hare stroomsnelheid afneemt, doch bezinken het meest in het trechtersvormig benedengedeelte onder den invloed van het zoutwater.

Deze bezinksels vormen tal van modderbanken en hebben het aanzijn geschonken aan de eilanden, welke men daar allerwege aantreft.

Gedurende den regentijd, wanneer de rivier enorme hoeveelheden water afvoert, verandert de bovenbeschreven toestand aanmerkelijk. Het afvloeiende water belet dan het diep binnendringen van de vloedgolf en dicht bij de monding komen zoet- en zoutwater samen; wat daar gedurende den vloed mocht bezinken, wordt er door de krachtige eb als 't ware weer schoon uitgeveegd.

Groote hoeveelheden slib worden dan naar zee gevoerd, doch gedeeltelijk weer afgezet op de kust van Britsch Guyana, waar mangrove ²⁾ en parwa ³⁾ spoedig wortel schieten en de kust beschermen tegen de aanvallen der zee.

¹⁾ Führer für Forschungsreisenden von Richthofen, Berlin. Verlag von R. Oppenheim 1886, Bladz. 184.

²⁾ *Rhizophora mangle*. L.

³⁾ *Avicennia nitida*. Jacq.

Het noordelijkst gedeelte van den rechteroever bestaat uit zachte klei, daar neergelegd door de samenwerking van rivier en zee, begrensd met stelt- of mangroveboomen op talrijke wortels, die diep in den grond dringen, den aangespoelden grond als 't ware vastleggen. Bij elken springvloed wordt het overstroomd.

Boven de Kalebaskreek, omtrent 15 K.M. van den mond, begint de eentonige zoutwater-vegetatie plaats te maken voor een meer gemengden zoetwater-plantengroei en ter hoogte van de eilanden „de Zusters” verheft de kleioever zich reeds zichtbaar boven het hoogwaterpeil.

Het bosch op dit zee-rivieraluvium is een galerijbosch. Daarachter treft men een z.g. kleisavanna aan, begroeid met velerlei grassoorten, biesen en hier en daar met houtgewas. Deze nagenoeg boomlooze vlakte strekt zich in oostelijke richting uit naar de Nickerie-rivier, zet zich aan gene zijde daarvan voort en is geschikt o. m. voor de teelt van suikerriet, katoen en rijst. Duizenden hectaren vruchtbaar land liggen hier beschikbaar voor den landbouw, gemakkelijk te draineeren en gunstig gelegen voor de verschepping.

Hier en daar wordt de savanna doorsneden door evenwijdig aan de kust loopende zand- en schelpuitsen, oude kustvormingen, welke zich veelal 2 à 3 M. boven het omliggende terrein verheffen. Voor het verbeteren van den kleibodem voor sommige cultures zijn die kalkvoorraden wellicht van groot belang. Tusschen deze schelpwallen worden soms plekken aangetroffen, waar een paar voet onder den grond zich lagen boomstammen en wortelstronken bevinden, welke de zee, toen de streek nog haar domein was, er heeft neergelegd.

Een eindweegs boven de eilanden „de Zusters” bestaat de oever nog altijd uit aluviale klei, doch hoogerop maakt deze plaats voor diluviale gronden, saamgesteld uit de verweeringsproducten van graniet, gneis, diabaas en dioriet, gemengd soms, doch ook wel door het water daarin afwisselende zand en leemlagen neergelegd. De oever wordt steeds steiler en bereikt op sommige plaatsen een

hoogte van ruim 4 M. boven den gemiddelden waterstand in den drogen tijd.

Een dicht bosch belet hier elken blik naar binnen, een muur van slingerplanten verspert den toegang en alleen met het kapmes in de hand kan men er een eind binnendringen.

Een kenmerk van het tropenwoud is het overwegend voorkomen van houtgewassen. Plantenfamilies, die zich in het noorden kruidachtig voordoen, ontwikkelen zich in de tropen tot struiken en boomen. Zulk een woud is het toppunt van vruchtbaarheid en verscheidenheid. Vruchten, bloesems, bladeren zijn over 't algemeen groot. De bladeren van sommige palmen bereiken een lengte van 7 à 8 M. Boomen van 25—35 M. hoogte met leerachtige, glanzende bladeren, tegen felle zonnestralen bestand, overschaduwden er lagere boomen en gewassen wier bladeren aan het zonlicht blootgesteld spoedig verwelken. Voor het schaduwvraagstuk op cacao- en koffieplantages valt door lichtmetingen hier wellicht iets te leeren. Een vluchtige opmeting bracht in 1898, aan het licht, dat de hoeveelheid nuttig hout per hectare — i. c. mora en cedrela — er verrassend hoog was.

De groote groeikracht in hierbedoeld woud is minder het gevolg van de vruchtbaarheid van den bodem, die weinig humusrijk en over 't algemeen schraal is, dan wel van de vochtigheid van den grond en de broeikaswarmte gedurende een groot deel van het jaar. Kostgronden van Indianen hier aangelegd worden na twee jaren weer verlaten, omdat de grond dan is uitgeput. Dat de bodem van Suriname ook buiten het rivier- en zeealuvium onuitputtelijk zou zijn, is een sprookje; als overal eischt ook deze bodem bewerking en bemesting om bij voortduur te kunnen blijven produceeren, maar een feit is het toch, dat waar in betrekkelijk mager land, vochtigheid en warmte in goede verhouding samenwerken de uitkomst steeds is: groote vruchtbaarheid. Voor wetenschap en praktijk ligt hier nog een veld voor onderzoek.

Bij Epira de rivier opvarende maakt men voorzichtigheidshalve geen gebruik meer van stoombarkassen maar

van platboomd roeivaartuigjes. De invloed van de vloedgolf is in den drogen tijd op deze hoogte nog goed merkbaar en met gunstig getij varende, schiet men er flink op. Al spoedig bereikt men dan ook aan den rechteroever de monding der Matappi, waar zich de eerste rotsen en de bedding der rivier vertoonen. Zij steken slechts even boven het water uit en bestaan uit dioriet.

De Matappi is met roeibootten te beginnen bij haar monding ruim 4 uur ver bevaarbaar en geeft toegang tot een met heuvelrijen overdekte landstreek, die zich van het Z.O. naar het N.W. uitstrekken, een hoogte bereiken van — naar schatting — 20 M. en dicht op elkaar volgen, zoodat de tusschenliggende diepte een ravijn vormt, bedekt met gelateriseerde ijzerrijke rotsblokken. De kleur van den grond, verweerde dioriet vermoedelijk, is hier roodbruin. Voor het transport van levensmiddelen, enz., ten behoeve van de balata-inzamelaars, die veel „hout” vinden op het aan gene zijde gelegen vlakke terrein, leveren die heuvelrijen — vooral bij het uitdragen van het product — groote moeilijkheden op, want alles moet op het hoofd worden vervoerd. Met opgewektheid echter verrichten de neger-arbeiders hier hun zware taak, zelden klagend over het bij grooten regenval soms ellendig bestaan in het balata-bosch; en verwonderd vraagt men zich af of dit nu dezelfde menschen zijn, die in het bewoonde deel der kolonie weigeren te werken tegen een behoorlijk daggeld, bewerende dat het niet voldoende is.

Een vijftal K.M. ten westen van de Matappi neemt de Corantijn een waterrijke zijrivier op, die, blijkens haar vele bijrivieren en enormen waterafvoer in den regentijd, een uitgestrekt stroomgebied moet hebben en wier bronnen waarschijnlijk in hetzelfde gebergte liggen als die van de Nickerie-rivier. Deze zijrivier draagt den naam van Kabalebo. Zij is aan hare monding ruim 100 M. breed en was daar in Nov. (1898), dus in het hartje van den drogen tijd bijna 6 M. diep. De oevers zijn ruim 3 M. hoog en samengesteld uit 3 boven elkaar liggende lagen zand en leem, waarbij het zand in den regel de dragende en dek-

kende laag vormt. Het zand der dekkende laag is wit en fijn, dat der dragende laag bruin gekleurd en grof.

De bouw dezer oevers is terrasvormig. In den regentijd breidt de sterke stroom zich daarover uit, zoodat er dus slechts licht, buigzaam houtgewas op groeit.

Ongeveer 1500 M. beneden de monding der Kabalebo ligt een dam van zandsteen in de Corantijn. Dit gesteente bezit slechts geringe hardheid en bestaat uit witte kwartskorrels, vermengd met witte en bruine glimmerblaadjes. Zijn strekking is ongeveer van N. naar Z. (N. 10° W.), terwijl het met een hoek van 80° naar het westen helt. Waarschijnlijk is dit dezelfde zandsteenformatie, welke Brown en Sawkins beschrijven in hun „Reports on the Geology of British Guiana” (Londen, Longmans, Green & Co., 1875), welke te beginnen bij Venezuela geheel Britsch Guyana in west-oostelijke richting doorsnijdt. Of deze geologische formatie overgaat op den Nederlandschen oever der Corantijn is niet bekend.

De Kabalebo een uur ver opvarende, ontmoet men de eerste rotsen in de bedding. Zij zijn uit dioriet¹⁾ gevormd en verheffen zich ten hoogste 1 M. boven de oppervlakte van het water. Op sommige dezer rotsen liggen platte, 5 c.M. dikke, ijzerhoudende steenen; op een afstand zou men die voor steenkolen kunnen aanzien.

De rivier, welke met tal van kronkelingen uit het zuiden komt, begint nu al spoedig ondiep te worden. Boven de Haymarkreek vertoonen zich in de bedding banken van fijn grind en aan den rechteroever vaart men een 18 M. hooge geheel gelateriseerde rots voorbij. Het aantal rotsen in de rivier begint hooger op toe te nemen en tusschen de Barotiga- en Steenkreek vormen deze twee lage barrières. Al deze gesteenten zijn overdekt met een zwarte, glanzende korst en zoo hard, dat men er slechts met groote moeite fragmenten van kan bemachtigen. Als men er met een hamer op slaat, klinken zij als een aambeeld.

Een half uur boven de Steenkreek, daar waar de rivier

¹⁾ Description des roches rapportées par Mr. C. van Drimmelen de son voyage sur le Corantijn en 1898 par Dr. E. H. Beekman, Baarn, Imprimerie Hollandia 1907.

met een bocht uit het N.W. komt, ligt een rots gevormd door een kristallijn gelaagd gesteente. De strekking van dit gesteente is N. 22° W., de helling W.Z.W. onder een hoek van 35°. Bijna loodrecht op de lagen en evenwijdig aan elkaar vertoonen zich in dit gesteente dunne schijf-vormige kwartsgangen. Van dit gesteente wordt hier gewag gemaakt, omdat het, naar men zegt, goud opleverde. Mocht dit werkelijk het geval zijn dan zou een onderzoek naar de verspreiding dezer formatie aanbeveling verdienen en de secondaire ligplaats van het goud daardoor als vanzelf worden aangewezen.

Een paar uur hoogerop bereikt men een plaats, waar de rivier als bezaaid is met rotsblokken, welke tal van stroomversnellingen vormen en waar de oevers zich plotseling wel 35 M. verheffen. Na die stroomversnellingen te zijn overgetrokken, merkt men aan het terrein, dat men zich aan den voet van den Avanavero-val moet bevinden, hoewel deze nog niet te zien is.

Iets verder gaande blijkt al spoedig, dat de Kabalebo zich hier trapsgewijze over een plateau-rand stort en dat de bovenste trede van die trap, ruim 10 M. hoog is. Op één na de hoogste trede is nog met kleine booten bereikbaar, doch verder gaande moeten deze over land boven den val worden gebracht.

De trap, die de Avanavero vormt, bestaat uit dioriet en is aan de bovenzijde ongeveer 150 M. breed. In den regentijd stort het water op drie plaatsen, die door hoogere begroeide gedeelten van den plateaurand van elkaar zijn gescheiden, zich naar beneden. In den drogen tijd wordt het water alleen langs het midden van den val afgevoerd en dan nog slechts over het laagste gedeelte daarvan.

Bepaalde verweeringsvormen hebben de hier woest door elkaar liggende rotsblokken niet, doch zij vertoonen nimmer scherpe kanten. Zij zijn bedekt met een glanzende zwarte korst en hebben daardoor het aanzien van gepotlood ijzer. De steenen aan den voet van den val zitten vol ondiepe putjes, gevormd door het zand, dat in den regentijd door het water wordt medegevoerd.

Boven op den val treft men tal van draaikolk-gaten aan,

waarvan sommige een diepte hebben van wel $1\frac{1}{2}$ M. Zij missen echter den regelmatigigen vorm, die zulke gaten aannemen, wanneer zij in graniet worden gevormd.

Aan den oostelijken oever ligt een teerlingvormig rotsblok van $1\frac{1}{2}$ M. hoogte, waarin aan de noordzijde een figuur is gebeiteld, waarvan de lijnen bijna onzichtbaar zijn, zoodat die reeds een aanmerkelijken ouderdom moet hebben.

Ook op de westzijde van het rotsblok komen twee afbeeldingen voor, de grootste vermoedelijk een Indiaansch dansmasker voorstellend, de kleinste een menschelijke gestalte nabootsend ¹⁾).

De Kabalebo is boven den Anavavero-val wel 150 M. breed en geheel open. Eerst na anderhalf uur varen treft men een kleinen waterval aan. Te dezer plaatse ziet men op den linkeroever op geruimen afstand een hooge heuvelrij, die zich in N.W. richting uitstrekt. De oevers verderop zijn rotsachtig en begroeid met een prachtig woud van zwaar geboomte. Purperhart- en groenhartboomen, welke hier veelvuldig voorkomen, staan in vollen bloei en hun kruinen gelijken op reusachtige bouquetten van enkel purperkleurige en gele bloemen.

Als in de morgen- en namiddaguren de schuin invallende zonnestralen schitterende lichteffecten tooveren op het eeuwige groen, is het rivierlandschap hier met zijn schat van ongerept natuurschoon bijster schoon.

Na gedurende drie uren van af deze plaats in Z.W. richting te hebben gevaren, maakt de rivier eensklaps een bocht naar het N.O. en weldra bereikt men een punt, waar zich drie rivierarmen vereenigen. Het blijkt, dat de rivier hier twee eilanden vormt en dat alleen het middelste kanaal over een val van 2 M. hoogte nog water afvoert, de beide andere armen zijn geheel afgesloten door barrières van dioriet, waarover nu geen droppel water stort. De rivier is boven dezen plateau-rand bezaaid met rotsblokken en wordt iets hoogerop, doorsneden door een steilen dam, welke haar bijna volkomen afsluit. In den regentijd stijgt het water hier meer dan 3 M.; van de rotsen zal dan

¹⁾ Zie de afbeeldingen in De W. I. Gids 3e jg. (1921—1922) blz. 100.

wel weinig meer te zien zijn. De rivier is na dit punt geheel onbevaarbaar en verdere terreinverkenningen kunnen nu alleen maar te voet plaats vinden.

Den rechteroever der rivier volgende, komt men eerst op een zandig plateau, begroeid met licht houtgewas, na twee uur lopen, in een streek bezet met dicht op elkaar volgende heuvelrijen. Deze 50 M. hoge heuvelrijen zijn door smalle dalen van elkaar gescheiden; het zijn de droge beddingen van in het regenseizoen woeste beken.

Het dioriet heeft reeds eenigen tijd plaats gemaakt voor een graniet-formatie, het daarvan door verweering afkomstige kwartszand ligt in groote hoeveelheden langs de rivier opgehoopt.

In zuid-oostelijke richting wordt nu een gebergte zichtbaar, vermoedelijk het brongebied ook van de Kabalebo en Nickerie. Dit over land te bereiken, valt echter buiten het bestek eener op een vluchtig rivier- en oeveronderzoek ingestelde expeditie; voor deze is hier het uiterste punt van onderzoek bereikt.

Aan het einde der voetreis langs den rechteroever der Kabalebo werd een plek bereikt over een oppervlakte van ruim 2 H.A. begroeid met vruchtdragende ananasplanten. De rijpe vruchten waren sterk door insecten en ander gedierte aangevreten, de nog gave, hoewel klein van stuk, zoet en sappig. Aangezien op deze plek wel nooit menschen zijn geweest, mag veilig worden aangenomen, dat men hier te doen had met een spontaan voorkomend gewas, met een inheemsche plant dus.

Deze ontdekking leidde tot een onwillekeurig experiment, waarvan de uitslag wel waard is vermeld te worden.

Bij een dier ananasplanten stond een groote landschildpad, die met de voorpooten steunend op de getande bladeren zich op de achterpooten had weten op te richten, en bezig was van een paar voet hoog zittende vrucht te eten. De in die houding verraste schildpad wendde nieuwsgierig den kop om, staarde de rustverstoorders aan en maakte bepaald een koddigen indruk. Zijn bijzondere grootte, vooral echter zijn fraai geteekend rugschild wekte de

menschelijke begeerigheid op en een der roeiers kreeg opdracht hem naar het kamp mede te nemen, waar hij door middel van een liaan aan een boomtak werd opgehangen. Den volgenden morgen vroegtijdig opbrekend, werd in de drukte van het vertrek de schildpad vergeten en eerst toen het te laat was om terug te keeren, herinnerden we ons in welk een benarde positie wij het arme dier hadden achtergelaten.

Vele maanden later hebben anderen het dier teruggevonden; en nadat het had gegeten en gedronken is 't in vrijheid gesteld. Schildpadden hebben blijkbaar een taai leven.

Kan van de wouddieren in 't algemeen worden gezegd, dat zij voor den mensch geen gevaar opleveren, dit geldt geenszins voor de in het water levende, waaronder er zijn, waarvoor niet genoeg kan worden gewaarschuwd.

De alligator b.v., die zich gaarne ophoudt op de zandbanken der bovenrivieren, valt aan als hij jongen heeft en zijn beet kan hevige verwondingen teweeg brengen.

Op den zandigen rivierbodem aan den voet van vallen en stroomversnellingen wordt veelvuldig aangetroffen een van een giftigen, bajonetvormigen staartstekel, voorzienen zoetwaterrog, die bij het overhalen van booten de ongeschoeide voeten van de door het water wadende bootslieden gevaarlijk kan verwonden. De steek is niet doodelijk, doch veroorzaakt koorts en de wond heelt zeer langzaam.

Het gevaarlijkst echter is de pireen of piraya, een visch behoorende tot de familie der tandkarpers, welke zich ophoudt in de benedenrivieren voor zoover het water daarin zoet is. De massa-aanvallen zelfs op groote dieren, vooral als deze gewond of verzwakt zijn en welke zij in enkele minuten met huid en haar verslinden, is op deze rivieren geen ongewoon schouwspel. Door steeds in beweging te blijven, als men zich te water begeeft, kan men zich eenigermate verweren tegen de aanvallen dezer roofvisschen.

De opvatting dat de tropen een luilekkerland zijn, geldt zeker niet voor het westelijk deel van Suriname. Ook daar moet de mensch werken om in zijn behoeften te voorzien.

Dierlijk voedsel b.v. is er niet altijd gemakkelijk te krijgen. De rivier is niet bepaald vischrijk, een gevolg vermoedelijk van haar armoede aan plankton, welke verband houdt met het geringe zuurstofgehalte van het water. Aan de monding der rivier echter wemelt het op de modderbanken en oevers van krabben. Ook de fauna is er niet rijk vertegenwoordigd en het stroomgebied der Kabalebo gaf, gedurende een vijfdaagsch bezoek, den indruk wildarm te zijn.

Het is in deze streken in den drogen tijd gematigd warm en vrij droog, in den regentijd zwoel en vochtig. De gemiddelde warmte moge hoog zijn, de volstreckte warmte is er lager dan op menige plaats in de gematigde zône. Zelden toch stijgt de temperatuur op het midden van den dag er boven de 90 gr., zelden daalt die 's nachts beneden de 70 gr. F.

Opmerkelijk is de gevoeligheid voor temperatuursverschillen van den in het oerwoud vertoevend menschen. Slappende onder een afdak, in een dichten hangmat met klamboe en gewikkeld in een wollen deken wordt de aldaar overnachtende tegen het aanbreken van den dag menigmaal wakker rillend van koude. Toch is de temperatuur misschien niet eens beneden de 75 gr. gedaald. Niet de warmtegraad maar de vochtige atmosfeer schijnt daarvan de oorzaak.

Ter aanvulling van het vorenstaande volgen hier enkele mededeelingen over een tocht naar de Kabalebo in Oct. 1925 ondernomen door Prof. Stahel, directeur van het landbouwproefstation in Suriname, in gezelschap van den kapitein ter zee Kremer, tot het verrichten van triangulaties aldaar, in verband met de later te ondernemen reis naar het Wilhelminagebergte, gelegen in het zuid-westelijk deel van Suriname.

De redacteur van „De West”, die met Prof. Stahel een onderhoud had, vertelt daarvan een en ander in het nummer van 20 Oct. 1925, waaraan het navolgende ontleend wordt.

Het stroomgebied der Kabalebo wordt reeds vele jaren

geëxploiteerd door balata-inzamelaars en van menschen die daar geweest waren, hadden de heeren vernomen, dat aan de Kabalebo, op 9 à 10 dagen varens van af de monding, een kale berg werd gevonden, omstreeks 300 M. hoog, welke een vrij uitzicht aanbod op het omliggend terrein. Die bergtop, de Hansa Mountain, genoemd, werd inderdaad aangetroffen, doch de zuidzijde daarvan bleek zacht glooiend af te loopen en begroeid te zijn met hoog geboomte, zoodat alle pogingen om daar uitzicht te krijgen voor een plaats tot het opstellen van de theodoliet tevergeefs waren. Om zich te redden, hadden de heeren toen met behulp van touw en een hangstoel een waarnemingspost gemaakt, tusschen de toppen van twee hoge boomen. Zodoende werd het mogelijk met een sextant verschillende hoeken te meten, later vast te leggen aan metingen van uit het Wilhelminagebergte.

Prof. Stahel vond de Kabalebo een rivier van groote beteekenis, inzonderheid wat betreft haren waterafvoer. Machtige watervallen betwisten telkens den toegang. Het bekendst is de Avanavero-val op ± 2 dagen varen vanaf de monding. Daarna komt men echter aan een nog grooter val bij Red Hill, waar de stroom over korten afstand een verval heeft van 8 à 9 M. Met het passeeren van dezen val waren, met alles wat daaraan vastzit, $2\frac{1}{2}$ dag gemoeid.

De reizigers waren toen genaderd tot Hansa Mountain, waar de waarnemingen zouden plaats vinden. Tot hun verrassing vernamen zij, dat zich op den berg waar zij hun kamp zouden opslaan, een zoetwatermeertje bevond. Inderdaad trof men daar tusschen de rotsen een meertje aan van 100 M. lengte bij 20 M. breedte met zwart water, dat echter goed drinkbaar bleek.

De Kabalebo is tot den Avanavero-val opgenomen en in kaart gebracht door Cateau van Rosevelt, in 1911 nog iets verder door den luitenant ter zee Kaiser, leider der Corantijn-expeditie. De heeren Kremer en Stahel hebben de kaart aangevuld met nadere details van de watervallen en zijtakken van de rivier.

Het brongebied van de Kabalebo werd niet bereikt;

volgens een schatting van balata-arbeiders zou dit een reis van wel 6 weken vorderen.

Prof. Stahel had het voornemen om terugkeerend van het Wilhelminagebergte eenige opnamen te doen van den waterafvoer van verschillende riviertakken. Een eerste proef met dat werk werd genomen bij de vallen in de buurt van Hansa Mountain. De waterafvoer bleek op dit punt, bij gemiddelden waterstand, 97 M³. per seconde te bedragen.

De reizigers waren buitengewoon ingenomen met de hulp, welke hun de balata-ondernemers Wix en Lashley te Nw. Nickerie geheel belangeloos hadden verleend. Dank zij hun medewerking hadden zij de reis ondernomen met ervaren bootslieden en een voorman volkomen bekend met de streek, waarheen men ging. Over de arbeiders niets dan lof.

Den Haag, Aug. 1927.